

HODNOCENÍ VĚDECKO-TECHNICKÝCH MOŽNOSTÍ PŘEHLED MOŽNOSTÍ č. 2013-01, květen 2013

Udržitelné hospodaření s přírodními zdroji se zaměřením na vodu a zemědělství

Voda je klíčovým přírodním zdrojem, na který se zaměřuje politika účinného využívání zdrojů Evropské unie i globální politické rámce OSN. Jak kvalita, tak kvantita vody hrají v udržitelném hospodaření s tímto přírodním zdrojem důležitou roli. Zemědělství je závislé na množství přírodních zdrojů a voda je jedním z nich. Očekává se, že stávající tlak na vodohospodářské i zemědělské odvětví zvýší změna klimatu, a to tím, že způsobí častější a závažnější sucha a povodně, což bude mít dopad na zemědělskou půdu a vyžádá si přizpůsobení ze strany uživatelů vody, zemědělských podniků, regionů a členských států. Na základě skutečností, které dokládají, že vodní hospodářství EU je vystaveno tlakům, byla v rámci této studie vypracována doporučení, která se zaměřují na:

- **udržitelné a účinné využívání vody**, přičemž se klade důraz na otázky spojené se zemědělstvím a dalšími odvětvími;
- **obhospodařování zemědělské půdy s přínosem pro půdní a vodní zdroje;**
- **opatření v rámci společné zemědělské politiky (SZP)** zaměřená na udržitelné hospodaření s vodními zdroji, včetně kvality vody, využívání vody a pravidelných průtoků vody, a udržitelné hospodaření s půdou.

V tomto stručném přehledu jsou uvedeny doporučené prioritní možnosti pro dané oblasti. Tyto možnosti otvírají cestu k prosazování cílů EU týkajících se dosažení dobrého ekologického a chemického stavu vody a lepšího fungování zemědělského a dalších odvětví. Tyto možnosti mají zároveň zajistit, aby si evropské zemědělství zachovalo svou základnu přírodních zdrojů a bylo schopno produkovat potraviny i v budoucnu.

Bylo určeno šest hlavních oblastí, kde by bylo možné zlepšení:

- Je třeba plně a účinně provést a rovněž náležitě prosazovat stávající **legislativní rámec** na ochranu evropských vod.
- Do odvětvových politik na unijní, vnitrostátní a regionální úrovni je třeba ve větším rozsahu začlenit a v jejich rámci provést **priority v oblasti vody zformulované na úrovni EU**.
- **Měly by být omezeny ztráty vody a zvýšeny její úspory a účinnost jejího využívání**, zejména v zemědělství a v oblastech trpících nedostatkem vody.
- Pro dlouhodobou udržitelnost zemědělství a zdravé ekosystémy jsou nezbytné **přístupy k hospodaření s půdou**, jejichž cílem je bojovat proti její erozi, zabránit ztrátám organické hmoty v půdě, zachycovat uhlík v půdě a zlepšit zadržování vody. Na prosazování těchto přístupů by se měla určitým způsobem podílet společná zemědělská politika, iniciativu by však měli mít i zemědělci a celostátní a regionální správní orgány.
- **Finanční prostředky EU, včetně prostředků SZP, vyčleněné na priority v oblasti vody** je třeba využívat účinným a účelným způsobem.
- Aby bylo možné přijímat informovaná rozhodnutí na podporu udržitelného hospodaření s vodou a půdou, jsou nezbytné **kvalitnější údaje a nástroje usnadňující rozhodování týkající se vody a půdy**.

V zájmu dosažení pokroku v těchto klíčových oblastech je třeba věnovat pozornost níže uvedeným prioritním možnostem.

1. Možnosti udržitelného využívání vody a účinnějšího hospodaření s vodou

V plném rozsahu provést a prosazovat nařízení na vnitrostátní a místní úrovni

Soubor stávajících politik na úrovni EU týkajících se vody řeší většinu příslušných otázek, které mají vliv na využívání vody a účinné hospodaření s ní. Rámcová směrnice o vodě je zastřešujícím politickým nástrojem, který by měl být podnětem ke zlepšením v celé EU. Lepší prosazování a provádění celého regulačního rámce je zásadní pro omezení negativních dopadů na vodu, včetně dopadů zemědělské činnosti. Jedním z hlavních zlepšení, která jsou zapotřebí, je zastavení nezákonného čerpání vody.

Lépe začlenit priority týkající se vody do zemědělské a energetické politiky; přijmout opatření týkající se správy povodí řek, která zajistí jejich odolnost vůči změně klimatu a biologickou rozmanitost

Do odvětvových politik na unijní, vnitrostátní a regionální úrovni je třeba plněji integrovat a náležitě provést priority v oblasti vody zformulované na úrovni EU. Energetické a zemědělské odvětví patří k hlavním uživatelům vody, a měly by proto být omezeny dopady na kvalitu vody v rámci negativních pobídek těchto odvětvových politik a řešeny problémy týkající se vody. Politická opatření v oblasti bioenergetiky by měla obsahovat záruky, které zabrání tomu, aby pěstování a získávání biomasy způsobovalo další tlak na půdu a vodu.

Snížit ztráty vody, zvýšit úspory vody a účinnost jejího využívání

Je třeba podporovat více přístupů, které se budou vzájemně doplňovat. Zprv je úspor vody a jejího účinnějšího využívání třeba dosáhnout pomocí měření spotřeby vody, zlepšování účinnosti zavlažování, snižování úniků vody na udržitelnou hospodárnu úroveň a plánování zavlažování. Prostřednictvím opatření vodohospodářské politiky by mělo být zavedeno a vymáháno měření spotřeby vody, které by se mohlo případně zaměřovat na oblasti s nedostatkem vody nebo na systémy pěstování plodin, které jsou náročné na vodu. Z druhého by lepší dostupnosti vody mělo být dosaženo prostřednictvím jejího opětovného využívání a prostřednictvím sbírání a skladování dešťové vody. Pro opětovné využívání vody by měly být vypracovány normy platné pro celou EU. A zatřetí, významných přínosů týkajících se vody bude dosaženo uplatňováním lepších metod obhospodařování půdy.

Zlepšit rozhodování pomocí poskytování lepších informací a zlepšit pravidla rozdělování vody

Problematika vody je do značné míry lokální, má však své přeshraniční rozměry a podléhá změnám v čase, a proto tatáž činnost v různých povodích, letech nebo ročních obdobích nemusí mít tentýž dopad. Pro tvůrce politik, podniky a zemědělce jsou nezbytné zdokonalené nástroje poskytující informace ve správném rozsahu a rozlišení. Měly by být vytvořeny nástroje použitelné jako podpora rozhodování, například plánování zavlažování pro zemědělce, spolehlivé metodiky pro určování vodních bilancí a ekologických průtoků, jimiž by se řídilo přidělování vodních zdrojů a stanovení výše cen, a důkladná analýza nákladů a přínosů zahrnující rovněž externality, jak to vyžaduje rámcová směrnice o vodě, a tyto nástroje by měly být využívány v širším měřítku.

Zajistit účinné využívání finančních prostředků EU se zaměřením na zlepšení vodní infrastruktury

Určité kapitálové investice za účelem zvýšení účinnosti hospodaření s vodou, používání měření spotřeby vody a větších úspor vody si mohou zasloužit veřejnou podporu v rámci strukturálních fondů a Fondu soudržnosti, rozvoje venkova, úvěrů EIB a fondů pro nástroj LIFE+. Finanční prostředky EU by však měly být poskytovány pouze na modernizace, které přinášejí zřejmé výhody pro životní prostředí nad rámec toho, čeho by bylo dosaženo bez podpory. Granty by tudíž měly splňovat přísná kritéria způsobilosti a poskytovat záruky. Potřebné jsou i některé podpůrné možnosti, jako je podpora výzkumu a inovací, stanovování cílů, poskytování asistence a informací a vytváření kapacit.

2. Možnosti obhospodařování zemědělské půdy s přínosem pro půdní a vodní zdroje

Podporovat udržitelné postupy hospodaření s půdou prostřednictvím vhodných politik

Na unijní, vnitrostátní a regionální úrovni by měly být podporovány přístupy k hospodaření s půdou

zaměřené na zvyšování přirozeného zadržování vody v krajině a na boj proti erozi půdy, předcházení ztrátám organické hmoty v půdě a na podporu zachycování uhlíku v půdě. Důsledněji by měly být uplatňovány požadavky na zajištění trvalé rostlinné pokrývky, které jsou součástí požadavků na dobrý zemědělský a environmentální stav – jedná se o velmi účinné opatření v boji proti erozi. Dále je též třeba zachovávat a obnovovat mokřady, nivní louky a záplavové plochy, což má své cenné přínosy pro přirozené zadržování vody, přírodní stanoviště a regulaci klimatu a je v podstatné míře závislé na SZP, LIFE+ a vnitrostátních zdrojích financování. Pomocí agroenvironmentálních programů lze podporovat i další opatření v oblasti hospodaření s půdou, například komplexnější střídání plodin, současné pěstování luskovin nebo jiných plodin vázajících dusík a omezení orby, přesahující-li rámec základních požadavků. Je třeba vyhnout se mrhání velkými částkami z agroenvironmentálně-klimatických rozpočtů na základní postupy v oblasti hospodaření s půdou.

V celé EU zavádět osvědčené postupy určování rizik týkajících se půdy na regionální a místní úrovni

Priority v oblasti hospodaření s půdou závisejí na určení míst, kde se vyskytují aktuální rizika týkající se půdy. Zjištění těchto míst umožňuje několik přístupů, tyto postupy se však neuplatňují všude nebo se někdy používají nevhodné metody. K určování takovýchto oblastí je třeba rozvíjet odborné kapacity a nástroje, jako jsou mapy a soupisy půd, a začleňovat do nich místní znalosti ohledně obsahu živin a struktury půdy a rovněž vědecky potvrzené ukazatele udržitelnosti, jež umožní náležité zaměření na rizikové oblasti.

Zavést běžné postupy, díky nimž budou regionální a vnitrostátní programy odolné vůči změně klimatu

Aktivním přístupem k posuzování možného dopadu hospodaření s půdou na zmírňování změny klimatu a přizpůsobení se jí je zvyšování odolnosti regionálních a vnitrostátních programů a strategií (týkajících se kromě zemědělství a rozvoje venkova řady dalších odvětví, jako je průmysl, lesnictví, energetika, podnikání nebo cestovní ruch) vůči změně klimatu. Nákladově účinným řešením by bylo začlenit tyto programy a strategie do pravidelného programovacího cyklu, takže by netvořily samostatný úkol.

Potřebné jsou i některé podpůrné možnosti, jako je racionalizace postupů, asistence, zvyšování informovanosti atd.

3. Možnosti lepšího hospodaření s vodou a půdou pomocí opatření SZP

Zajistit, aby byly posíleny a náležitě prosazovány požadavky SZP na podmíněnost týkající se vody a normy v oblasti dobrého zemědělského a environmentálního stavu týkající se půdy

Základní hospodaření s vodou a půdou je třeba lépe začlenit do požadavků na podmíněnost a adekvátněji prosazovat. V rámci členských států platí omezené množství současných požadavků na dobrý zemědělský a environmentální stav, které se konkrétně zaměřují na organickou hmotu v půdě. Posílené požadavky jsou zapotřebí obzvláště kvůli zachování půd s nízkým obsahem organické hmoty, jimž hrozí úplné vyčerpání, a půd s vysokým obsahem organické hmoty, jako jsou rašeliniště a mokřady, kde je riziko velkých ztrát uhlíku nejvyšší. Prostřednictvím rámce dobrého zemědělského a environmentálního stavu by měla být více prosazována základní opatření (trvalá rostlinná pokrývka, orba po vrstevnicích a ochranná pásma). V revidovaném seznamu povinných požadavků na hospodaření by měla zůstat uvedena směrnice o udržitelném používání pesticidů. Normy vztahující se na ochranu podzemní vody před znečištěním a na ochranu organické hmoty v půdě, které stanoví rámec dobrého zemědělského a environmentálního stavu, by v souladu s výsledkem hlasování na plenárním zasedání Evropského parlamentu měly zůstat v revidovaném znění tohoto rámce zachovány. Na seznam povinných požadavků na hospodaření by měla být znovu zařazena rámcová směrnice o vodě. Ve zlepšování povědomí zemědělců o přínosech norem v oblasti dobrého zemědělského a environmentálního stavu pro udržitelnost by měla hrát úlohu školení a poradenské služby.

Využívat finanční prostředky programů rozvoje venkova ke kapitálovým investicím pouze tehdy, pokud jsou prokázány významné přínosy pro vodu a půdu; používat pro úspory vody striktní záruky a požadavky na způsobilost

Finanční prostředky určené na zlepšení udržitelného využívání vody, účinnější hospodaření s vodou v zemědělských podnicích a zlepšení kvality vody by měly být pečlivě posouzeny, pokud jde

o očekávané dopady na vodu. Tyto kapitálové investice jsou často vedeny v první řadě hospodářskými cíli a mají malý dodatečný přínos v porovnání s investicemi, které by byly uskutečněny bez jejich podpory. Mělo by být proto zajištěno, že z veřejných prostředků budou podporovány pouze investice do infrastruktury, u nichž lze prokázat vysoké úspory vody nebo zlepšení její kvality. Veřejná podpora je odůvodnitelná v případech, kdy počáteční náklady představují překážku bránící kapitálovým investicím do nové infrastruktury v zemědělských podnicích, například infrastruktury pro skladování chlévské mrvy. Pokud dojde k jejich schválení, budou požadavky na způsobilost stanovené pro zavlažování v navrhovaném nařízení o rozvoji venkova vítaným zlepšením.

Využít finanční prostředky z programů rozvoje venkova k hospodaření s půdou jen tehdy, pokud jsou prokázány významné přínosy pro vodu a půdu nebo v prioritních oblastech; vyvarovat se dvojího financování

Finanční prostředky z programů rozvoje venkova by měly být zpřístupněny pro hospodaření s půdou přinášející lepší výsledky v oblasti vody a půdy pouze tam, kde jsou prokázány jejich významné dopady. V rámci SZP by se mohlo jednat o agroenvironmentálně-klimatická opatření (jež by se měla opírat o požadavky nižšího stupně, včetně ekologických plateb a podmínek) a platby související s rámcovou směrnicí o vodě. Je třeba vyhnout se používání finančních prostředků SZP na opatření napravující znečištění vody způsobené zemědělstvím, jako je například lepší hospodaření se statkovými hnojivy. Na tato opatření se vztahuje zásada „znečišťovatel platí“. Je třeba vyhnout se mrhání prostředky agroenvironmentálně-klimatického rozpočtu, k němuž by docházelo v případě nutnosti přidělovat tyto prostředky podnikům s obvyklým způsobem hospodaření.

Zajistit, aby rozsáhlejší podávání zpráv o SZP v letech 2017 a 2019 prokázalo výsledky ekologizujících opatření prvního pilíře a podpory programů rozvoje venkova v oblasti vody a půdy

Prvky revidované SZP týkající se životního prostředí, především ekologizující opatření prvního pilíře, budou dokončeny během jednání Parlamentu, Rady a Komise v nadcházejících týdnech. Do budoucna by měl být jejich dopad na životní prostředí přísně sledován. Je třeba zajistit, aby v rozšířených zprávách podávaných v roce 2017 a 2019 o využití prostředků vynaložených v rámci SZP, které stanoví navrhované nařízení o financování a sledování SZP,¹ byly náležitě posouzeny dopady ekologizujících opatření a dalších environmentálních složek reformy z roku 2013. Takováto posouzení by zajistila informace nezbytné k možnému zlepšení dopadů na udržitelnost pomocí finančních prostředků SZP po roce 2020.

Vypracováno na základě studie výboru STOA se stejným názvem vydané v květnu 2013 (PE 488.825).

Redaktoři:

Institút pro evropskou politiku životního prostředí (IEPP)
– BIO Intelligence Service
Ústav ekologie

Autoři:

Poláková J.; Berman S.; Naumann S.; Freluh-Larsen A.; Von Toggenburg J.; Farmer A.

Názory vyjádřené v tomto dokumentu jsou názory autorů a nemusí nutně představovat oficiální postoj Evropského parlamentu.

Rozmnožování a překlady pro nekomerční účely jsou povoleny, pokud je uveden zdroj a vydavatel je předem upozorněn a obdrží kopii.

Pro další informace se obraťte na:

Lieve Van Woensel, oddělení STOA

Ředitelství pro posuzování dopadů a evropskou přidanou hodnotu, GŘ IPOL

Evropský parlament

Rue Wiertz 60 - RMD 00J0012, B-1047 Brusel

E-mail: stoa@europarl.europa.eu

¹ Článek 110 navrhovaného nařízení o financování, řízení a sledování SZP (COM(2011)0628/3) je v současnosti předmětem jednání mezi Evropským parlamentem a Radou.